

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

РУБАНОВ Віктор Володимирович



УДК 32:303.442.3

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
ПОЛІТИЧНОЇ АНАЛІТИКИ**

23.00.01 – теорія та історія політичної науки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора політичних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі політології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Науковий консультант – доктор філософських наук, професор
Сазонов Микола Іванович,
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна, кафедра
політології, професор.

Офіційні опоненти: доктор політичних наук,
старший науковий співробітник
Ващенко Костянтин Олександрович,
Національне агентство України
з питань державної служби, голова ;

доктор політичних наук, доцент
Неліпа Дмитро Васильович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
кафедра державного управління, завідувач;

доктор політичних наук, професор
Шайгородський Юрій Жанович,
Інститут політичних і етнонаціональних
досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України,
відділ теорії та історії політичної науки,
головний науковий співробітник.

Захист відбудеться 29 вересня 2016 р. о 14 годині, на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.12 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ – 30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ – 30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано 25 серпня 2016 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**



О. Я. Волянчук

Підписано до друку 19.08.2016 р.
Формат 60 x 84 1/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Умовн. друк. арк. 2,09. Тираж 100 прим. Зам. №381

Надруковано в друкарні ФО-П Дуюнова Т.В.
61023, м. Харків, вул. Весніна, 12.
тел. (057) 717-28-80
e-mail: promart_order@ukr.net

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження зумовлена як невизначеністю категорії «політична аналітика» у сучасній науковій літературі, так і настійною необхідністю використання українським суспільством інструментальних можливостей політичної аналітики як цілісної експертно-аналітичної системи методів і процедур аналізу політичних проблем та відповідної системи політичних наукових дисциплін, що використовуються у науковому процесі підготовки, прийняття і реалізації самостійних політичних рішень. Особливо актуальним це стає в сучасних умовах пошуку Україною оптимальних шляхів демократизації, європейської інтеграції країни, захисту її державних кордонів від військової агресії Росії, коли виникає нагальна потреба саме в науковому обґрунтуванні власної політичної позиції. Як свідчать теорія і практика прийняття подібних рішень, це є можливим лише за обов'язковою професійною участю основних самодостатніх суб'єктів сучасної політичної аналітики – політичного аналітика та політичного експерта – безпосередніх носіїв відносно самостійних аналітичних видів політичного наукового знання та відповідних методів і процедур їх продукування. Виконуючи свої, досить специфічні аналітичні завдання у науковому процесі з підготовки політичних рішень, вони не лише доповнюють і взаємозумовлюють діяльність один одного в процедурно-функціональному сенсі, але й тим самим позиціонують себе як представників окремих аналітичних професій. Саме тому ці професії, як і відповідні, відносно самостійні політичні наукові дисципліни (політичний аналіз, політичне прогнозування, політичне консультування, теорія прийняття політичних рішень, що є процедурно обумовленими структурними елементами політичної аналітики), потрібно не тільки актуалізувати в навчальному та управлінському процесах, але й інституціоналізувати в Україні. Однак, перш ніж реалізувати це актуальне для українського суспільства практичне завдання, необхідно розв'язати суто наукову проблему – дати адекватне теоретико-методологічне обґрунтування сутності та специфіки політичної аналітики як сучасного суспільно-політичного явища та відповідного наукового поняття, оскільки ці питання поки що в політичній науці також не вирішені.

Нині опублікована велика кількість підручників і монографій, які акумулюють наукові уявлення про сутність і специфіку існуючих політичних дисциплін, методи й процедури, що використовуються у науковому процесі підготовки, прийняття, реалізації політичних рішень. Передусім це праці зарубіжних науковців: Г. Алмонда, В. Амеліна, Дж. Андерсона, Н. Антанович, А. Ахременка, А. Ашкерова, В. Вільямса, А. Віддавські, К. Боришполець, П. Брауна, Е. Вайнінга, Д. Ваймера, К. Гаджиева, Б. Гогвуда, В. Дана, А. Дегтярьова, Й. Дрора, Д. Істона, Е. Квейда, Г. Ласуела, С. Ліндблома, Л. Пала, С. Паттона, Д. Парсонса, К. Сімонова, С. Туронка, М. Хрустальова та інших. Вказана проблематика відображена і в роботах українських вчених: В. Абизова, О. Бабкіної, А. Бароніна, В. Бебика, Т. Брус, О. Валецького, К. Ващенко, С. Внучко, М. Головатого, В. Горбатенка, В. Горбуліна, О. Дем'янчука, Ю. Кальниша, О. Картунова, В. Корнієнка, А. Коваленка, Л. Кочубей, О. Кілієвича, В. Кременя, І. Кураса, О. Кучеренка, Ю. Левенця,

Д. Неліпи, О. Новакової, М. Польового, І. Петренка, В. Ребкала, Є. Суліми, Ю. Сурміна, М. Туленкова, О. Токовенка, С. Телешуна, В. Тертички, В. Теремка, Ю. Шайгородського, М. Шульги та інших.

Проте за всієї різноплановості й цінності опублікованих профільних робіт, основну увагу в них зосереджено не стільки на проблемах концептуалізації категорії «політична аналітика», яка б адекватно відображала новітні результати інтеграції політичних наукових дисциплін та методів, процедур аналізу політичних проблем в цілісну їх систему, скільки на традиційному дослідженні проблем предметної диференціації та інструментальних можливостях її окремих частин – поодиноких політичних наукових дисциплін та окремих методів і процедур підготовки, прийняття, реалізації політичних рішень. У наукових роботах досі немає теоретико-методологічної розробки згаданої категорії, а нечисленні звернення до неї є переважно фрагментарними й несистемними. Сьогоднішні трактування політичної аналітики, що охоплюють політичний аналіз, політичне прогнозування та політичне консультування, не зовсім відповідають її сутнісним властивостям хоча б тому, що завершальною фазою експертно-аналітичного процесу на рівні політичної аналітики є не політичне консультування у традиційному його тлумаченні (як вироблення оптимального варіанту політичного рішення), а безпосередньо аналіз імплементації (тобто реалізації прийнятого варіанту політичного рішення). У зв'язку з цим, концептуальної завершеності потребує обґрунтування не лише алгоритму реалізації експертно-аналітичного процесу на процедурно-функціональному рівні, але й самої категорії «політична аналітика». Якщо політична аналітика – це дійсно система визначальних експертно-аналітичних процедур у науковому пізнанні політичних проблем, на чому слушно наполягають окремі науковці, то яка з них (якщо така існує) є базовою системоутворюючою процедурою, що зумовила не лише шукану її назву «політична аналітика», але й забезпечує її системну цілісність у реальному функціонуванні саме як цілісної системи політичних наукових дисциплін та експертно-аналітичних методів і процедур підготовки прийняття та реалізації політичних рішень? Відповідей на ці актуальні питання у науковій літературі, в тому числі і вітчизняній, до цих пір немає. Залишаються не вирішеними і такі, не менш актуальні наукові проблеми як визначення предметних меж і наукових критеріїв демаркації «політичного аналізу» й «аналізу політики» як політичних наукових дисциплін; характеристика «політичного аналітика» і «політичного експерта» як основних самодостатніх суб'єктів політичної аналітики. Водночас актуальність їх демаркації була обґрунтована вченими ще у середині минулого століття.

Проблема сутності політичної аналітики як суспільно-політичного явища та наукового поняття, так само як і обґрунтування кола питань, пов'язаних із теоретико-методологічними засадами політичної аналітики як цілісної системи політичних наукових дисциплін і важливого спеціалізованого інструменту підготовки, прийняття, реалізації політичних рішень, ще недостатньо досліджені й потребують подальшого вивчення та уточнення. Зазначене зумовило актуальність та доцільність вибору теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана на кафедрі політології філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна в рамках комплексної наукової теми кафедри «Розвиток політичної системи України в порівняльній та глобальній перспективі». Тему дослідження затверджено на засіданні Вченої ради Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна 29 травня 2009 року (протокол № 6) та уточнено 24 лютого 2012 року (протокол № 3).

Метою дослідження є теоретико-методологічне обґрунтування сутності політичної аналітики як цілісної системи методів і процедур аналізу політичних проблем та цілісної системи політичних наукових дисциплін, які використовуються у науковому процесі підготовки, прийняття і реалізації політичних рішень.

Визначення головної мети дослідження зумовило потребу розв'язання низки взаємопов'язаних **завдань**:

- дослідити сутність, генезу та еволюцію «політичної аналітики» як суспільно-політичного явища та наукового поняття;
- розкрити системну природу політичного аналізу та його системоутворюючу роль у формуванні політичної аналітики;
- концептуалізувати поняття «політична аналітика» як цілісної експертно-аналітичної системи методів і процедур аналізу політичних проблем та відповідної системи політичних наукових дисциплін;
- обґрунтувати системну цілісність політичного знання та рівнів аналізу політичних проблем як результату та необхідної умови реального функціонування політичної аналітики, реалізації її природної сутності;
- проаналізувати сутність та специфіку співвідношення предметних меж політичного аналізу й аналізу політики як відносно самостійних політичних наукових дисциплін та відповідних аналітичних видів професійної діяльності суб'єктів політичної аналітики;
- запропонувати базові критерії демаркації політичного аналізу і аналізу політики як спеціалізованих наукових дисциплін;
- окреслити професійні функції політичного аналітика й політичного експерта як основних самодостатніх суб'єктів політичної аналітики та з'ясувати критерії їх демаркації та інституціоналізації у сучасному, зокрема й українському суспільстві;
- визначити стан, проблеми та перспективи інституціоналізації політичної аналітики як цілісної експертно-аналітичної системи методів і процедур аналізу політичних проблем та відповідної системи політичних наукових дисциплін в сучасній Україні.

Об'єктом дослідження є феномен політичної аналітики як суспільно-політичного явища та специфічної галузі наукового пізнання політики.

Предмет дослідження – теоретико-методологічні засади політичної аналітики та її роль в експертно-аналітичному процесі підготовки, прийняття і реалізації науково обґрунтованих політичних рішень.

Методологія дослідження заснована на поєднанні наукових підходів, принципів, методів пізнання, які дали змогу комплексно й всебічно дослідити феномен політичної аналітики. Вибір методологічних засад обумовлений єдністю загально-філософського, гносеологічного та політологічного рівнів дослідження окресленої проблематики. Тема дисертації актуалізує вагомість дотримання таких принципів наукового пізнання як об'єктивність, системність, плюралізм, послідовність, комплексність, концептуальність, єдність теорії і практики, історичного і логічного та інших.

У ході дослідження звертається увага на такі методологічні підходи: комплексний (дослідження політичної аналітики як цілісного суспільно-політичного явища, його основних складових, умов, специфіки інституціоналізації в конкретному суспільстві), аналітико-концептуальний (аналіз змісту, теоретичних витоків та еволюції концептів «політичний аналіз», «аналіз політики», «політична аналітика»), герменевтичний (використання принципів і способів тлумачення, інтерпретації функцій політичної аналітики, політичного аналізу і аналізу політики, що склалися у філософській і політичній науках та галузі науки «державне управління»), політико-аксіологічний (осмислення ціннісної і когнітивної компоненти у прикладному політичному аналізі і професійній діяльності його основних суб'єктів), історико-генетичний (аналіз формування, розвитку та взаємозв'язку основних складових політичної аналітики), системний (визначення природної сутності політичного аналізу, аналізу політики, методів і процедур дослідження, результатів та умов реального функціонування політичної аналітики), структурно-функціональний (демаркація предметних меж політичного аналізу і аналізу політики, видів політологічного знання, професійних функцій політичного аналітика та політичного експерта як самодостатніх суб'єктів політичної аналітики) та інші.

Відповідно до мети та завдань дослідження у дисертації використано загальнонаукові, філософські та спеціальні політологічні методи та процедури аналізу. Методологічну базу дисертаційної роботи становлять, зокрема, такі методи і процедури дослідження як аналіз та синтез, абстрагування, порівняння, а також інтерпретація, узагальнення та концептуалізація, що дозволило забезпечити всебічну обґрунтованість і достовірність отриманих наукових результатів щодо авторської характеристики феномену політичної аналітики як сучасного суспільно-політичного явища та відповідного наукового поняття. Крім того, для досягнення головної мети дослідження застосовано такі методи та процедури дослідження як структурно-генетичний, діалектичний та історико-компаративний. Історико-генетичний метод і процедури дослідження використано для аналізу теоретичних джерел та еволюції концепту «політична аналітика» в конкретно-історичному контексті розвитку різних етапів політичної думки й сучасних теоретичних парадигм. Системний метод та процедури – для дослідження та обґрунтування системної природи політичного знання та рівнів аналізу політичних проблем, системної сутності політичного аналізу як наукової політичної дисципліни та базового системоутворюючого елементу політичної аналітики як цілісної експертно-аналітичної системи

методів і процедур аналізу політичних проблем та цілісної системи політичних наукових дисциплін. Структурно-генетичний методи та процедури аналізу використано в дослідженні предметної сутності та специфіки політичного аналізу та аналізу політики як відносно самостійних політичних наукових дисциплін та аналітичних видів професійної діяльності суб'єктів політичної аналітики. Діалектичний метод та процедури дослідження застосовано щодо аналізу та характеристики співвідношення предметних меж політичного аналізу й аналізу політики як спеціалізованих політичних наукових дисциплін, а також в обґрунтуванні базових критеріїв демаркації професійних функцій політичного аналітика та політичного експерта як основних самодостатніх суб'єктів політичної аналітики. Історико-компаративний метод та процедури аналізу використано для виявлення специфіки, проблем та перспектив інституціоналізації політичного аналізу в пострадянському суспільстві як першоджерела формування політичної аналітики в Україні.

Емпіричною базою верифікації концепту «політична аналітика» та його інституціоналізації в Україні є документи та експертно-аналітичні матеріали державних установ, відомств, організацій, масиви даних соціологічних і соціально-політичних досліджень, зокрема, результати опитувань Інституту соціології НАН України, Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, Українського центру політичного менеджменту та Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробленні авторської концепції сутності політичної аналітики як суспільно-політичного явища і наукового поняття, побудові теоретико-методологічної моделі політичної аналітики і визначенні основних детермінант її реалізації в Україні у контексті прийняття самостійних політичних рішень щодо національної безпеки, поширення ідей євроінтеграції та демократизації усіх сфер життя українського суспільства. Найважливіші результати, що виносяться на захист, конкретизуються у таких положеннях:

Вперше:

- здійснено концептуалізацію поняття «політична аналітика», яку запропоновано в авторській редакції до розгляду у двох основних її значеннях і смислових навантаженнях: по-перше, як відображення процесуальної та інструментальної сутності й результатів професійної діяльності суб'єктів експертно-аналітичного процесу з підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень; по-друге, як предметне трактування – позначення назви цілісної системи політичних наукових дисциплін, за допомогою яких цей процес слід здійснювати. Відповідно, запропоновано такі авторські визначення поняття «політична аналітика»: 1) політична аналітика – це сучасна цілісна експертно-аналітична система методів і процедур здійснення циклічного, замкнутого процесу формування й аналізу політичної проблеми, політичного прогнозування, політичного консультування та імплементації політичних рішень, яку в процесі диференціації та інтеграції міждисциплінарного знання первісно сформуvalи політичний аналітик і політичний експерт у політичному аналізі; 2) політична аналітика – це теоретико-прикладна, цілісна система

політичного наукового знання про процес підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень. Основними структурними елементами або підсистемами, що формують її сучасний зміст як явища та відповідного поняття запропоновано розуміти відносно самостійні, із власним методологічним статусом теоретико-прикладні, політичні наукові дисципліни: політичний аналіз, політичне прогнозування, політичне консультування, теорія прийняття політичних рішень, а базовим системоутворюючим елементом є політичний аналіз, який забезпечує не лише її системну цілісність у процесі реального функціонування, але й відповідну назву – політична аналітика;

- системно обґрунтовано роль політичного аналізу у формуванні політичної аналітики як цілісної експертно-аналітичної системи методів і процедур аналізу політичних проблем та відповідної системи політичних наукових дисциплін, які використовуються в науковому процесі підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень. Доведено, що на користь базової системоутворюючої ролі політичного аналізу у формуванні політичної аналітики свідчать три основні незаперечні його функції: 1) забезпечує весь експертно-аналітичний процес із підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень потрібними методами і процедурами розв'язання політичних проблем; 2) задає алгоритм і пояснює процес підготовки, прийняття і реалізації політичних рішень; 3) забезпечує органічний взаємозв'язок і взаємозумовленість усіх структурних елементів політичної аналітики у процесі її реального функціонування;

- доведено, що процес генези й розвитку структурних елементів змісту поняття «політична аналітика» – політичного аналізу, політичного прогнозування, політичного консультування і теорії прийняття політичних рішень – історично пов'язаний і логічно зумовлений, з одного боку, гострими потребами суспільства мати надійний і до того ж спеціалізований інструмент прийняття політичних рішень, а, з іншого, – внутрішньою логікою їхнього розвитку як політичних наукових дисциплін, що можуть досягти своєї конструктивної соціально-політичної дієвості та ефективної результативності лише тоді, коли вони реально функціонують як цілісна система;

- охарактеризовано політичний аналіз як базовий інструмент системного дослідження політичних проблем, а також обґрунтовано системну цілісність рівнів політичного знання і рівнів аналізу політичних проблем як результату та необхідної умови реального функціонування політичної аналітики й реалізації її природної сутності;

- обґрунтовано тезу про те, що базовим критерієм, який дозволяє розмежувати специфічні особливості професійної діяльності політичного аналітика й політичного експерта, ідентифікувати їх як основних самодостатніх суб'єктів політичної аналітики є не тільки мета дослідження, але й природа методів і процедур, які вони використовують у пізнавальному процесі для її досягнення: якщо в професійній діяльності політичного аналітика переважають суворо формалізовані, кількісні методи і процедури дослідження, то в професійній діяльності політичного експерта – якісні методи і процедури аналізу політики. Відповідно, перший суб'єкт розглядається в експертно-

аналітичному процесі уособленням науки і носієм переважно аналітичного виду політологічного знання, а другий – уособленням мистецтва політичного аналізу і носієм переважно експертного виду політологічного знання. Завдяки цьому і сам політичний аналіз може одночасно реально функціонувати і як наука, і як мистецтво підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень;

- визначено незавершеність інституціоналізації політичного аналізу як політичної науки й навчальної дисципліни в українському суспільстві, а, отже, фрагментарність реального функціонування політичної аналітики загалом. Відзначається фрагментарність функціонування самого процесу інтеграції цього виду соціально-професійної діяльності у наявну структуру виробничо-економічних відносин з відповідними наслідками та проблемами: нормативно не зафіксованим статусом, низьким рівнем затребуваності політичних аналітиків і політичних експертів та продуктів їхньої праці в суспільстві, існуючою хибною практикою прийняття політичних рішень в Україні.

Отримали подальшого розвитку:

- загальні положення про те, що політичний аналіз – це не лише прикладний тип політологічного наукового дослідження, але й багаторівнева теоретико-прикладна наукова дисципліна, яка містить у собі, як мінімум, три системно взаємозалежні і взаємозумовлені рівні: теоретичний, інструментально-емпіричний і практично-прикладний, які є, з одного боку, відносно самостійними типами політичного аналізу, а з іншого – складають цілісну систему продукування політологічного знання, що здатна до розвитку на власній основі. Визначається сутність феномену на його практичному рівні, тобто прикладний політичний аналіз може претендувати на статус наукової політичної дисципліни, яка для цього запозичує концептуальні знання з теоретичного та фактичну інформацію з інструментально-емпіричного рівнів її реального функціонування в сучасному суспільстві;

- уявлення про роль кількісних та якісних методів і процедур дослідження політики. Виявлено, що усталена в політичній аналітиці традиція визнавати абсолютну пріоритетність або кількісних, або якісних методів і процедур дослідження є методологічно невиправданою. Висловлено застереження, що у такий спосіб можна отримати тільки один із потрібних компонентів цілісного політологічного знання: аналітичний або експертний його вид, які осібно не лише не мають властивостей цілого, але й не є легітимним політичним знанням. Стверджується необхідність поєднання і аналітичного, і експертного складників задля цілісного раціонального експертно-аналітичного політичного знання як похідної системи кількісних та якісних методів і процедур політичного аналізу. У цьому зв'язку актуалізована, з одного боку, нагальна потреба участі у процесі підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень його основних самодостатніх суб'єктів: політичного аналітика і політичного експерта, а, з іншого – їх демаркація й інституціоналізація в сучасній Україні як носіїв різних видів аналітичної професійної діяльності.

Поглиблено:

- погляди на процес генези й концептуальну логіку формування змісту поняття «політична аналітика»: виникнення політичного аналізу зумовило

формування політичного прогнозу, що відтак дало потужний поштовх активному процесу формування політичного консультування і теорії прийняття політичних рішень, професійні основи яких закладено ще в античний період розвитку суспільства;

- характеристики аналізу політики як політичної наукової дисципліни. Доведено, що аналіз політики є відносно самостійною підгалуззю політичного аналізу зі самостійним методологічним статусом та самодостатнім суб'єктом дослідження політики – політичним експертом. Самодостатність останнього обумовлюється тим, що у своїй професійній діяльності він спирається переважно на профільні, вироблені вже самим аналізом політики, експертні методи і процедури дослідження. Інститут політичної експертизи розкривається не лише невід'ємним елементом наукового процесу підготовки, прийняття і реалізації політичних рішень, але й, що не менш важливо, відносно самостійним видом професійної аналітичної діяльності.

Теоретико-практичне значення отриманих результатів полягає в розробленні нових наукових підходів осмислення поняття «політична аналітика», а, отже, подоланні нинішнього довільного трактування її змісту. Ідеться про політичну аналітику як цілісну експертно-аналітичну систему методів і процедур дослідження політичних проблем та відповідну систему політичних наукових дисциплін, покликаних забезпечити науковий процес підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень.

Авторська модель, яку концептуалізовано в дисертації, може бути використана не лише для подальшого розвитку теорії та методології політичної аналітики, але й оптимізації навчального процесу у вищих навчальних закладах із професійної підготовки політологів, політичних аналітиків і управлінців. Зокрема, результати дисертаційної роботи можуть бути використані в розробці та викладанні навчальних курсів із політичного аналізу, політичного прогнозування, політичного консультування, теорії та практики прийняття політичних рішень, а також узагальнюючого вступного курсу з теорії та методології політичної аналітики. Так, основні положення й висновки роботи вже лягли в основу підготовлених автором для студентів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна спеціальності «Політологія» комплексів навчально-методичних матеріалів із курсів «Методологія політичної аналітики», «Політичний аналіз», «Державне управління та місцеве самоврядування».

Окрім того, практична значущість висновків і пропозицій полягає в можливості їх використання не лише у навчальному, але й у реальному політичному, зокрема й управлінському процесі, особливо для визначення сутності та специфіки інституційного дизайну, процедурно-функціональної ролі політичного аналітика й політичного експерта як державних, так і незалежних експертних та аналітичних центрів і науково-дослідних інститутів та координації їхньої спільної експертно-аналітичної діяльності з підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень в Україні.

Апробація результатів дисертаційної роботи. Основні положення й висновки дисертації представлено на міжнародних, всеукраїнських,

регіональних науково-практичних конференціях, конгресах та засіданнях «круглого столу»: міжнародних наукових конгресах «Державне управління та місцеве самоврядування» (м. Харків, березень 2007, березень 2011, березень 2012), міжнародному науковому конгресі «Публічне управління XXI століття: від соціального діалогу до суспільного консенсусу» (м. Харків, жовтень 2014), міжнародному науковому конгресі «Публічне управління XXI ст. : форсайтинг успіху» (м. Харків, квітень 2016), засіданні круглого столу «Динаміка політичного режиму в Україні (прогнозний аспект)» (м. Харків, листопад 2011), всеукраїнській науковій конференції «Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук» (м. Дніпропетровськ, грудень 2011), всеукраїнській науково-практичній конференції «Придніпровські соціально-гуманітарні читання» (м. Запоріжжя, квітень 2012), міжнародній науковій конференції «Дні науки філософського факультету КНУ ім. Тараса Шевченка» (м. Київ, квітень 2012), науково-практичній конференції «Управління розвитком гуманітарної сфери в Україні» (м. Харків, квітень 2012), другій всеукраїнській науковій конференції «Досягання соціально-гуманітарних наук в сучасній Україні» (м. Дніпропетровськ, квітень 2012), III Слобожанських політологічних читаннях «20 років пострадянських трансформацій» (м. Харків, квітень 2012), засіданні круглого столу «Партійна система України після парламентських виборів – 2012: тенденції трансформації» (м. Харків, грудень 2012).

Результати дослідження апробовано також на теоретико-методологічних семінарах кафедри політології філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, а також традиційних зборах Асоціації політологів Слобожанщини.

Публікації. Результати дослідження представлено в 41 публікації з теми, яка аналізується, у тому числі: одноосібній монографії «Теорія та методологія політичної аналітики» (15,2 друк. арк.), 22 фахових статтях у спеціалізованих наукових виданнях України з політичних наук, 4 фахових статтях у зарубіжних наукових виданнях, 3 науково-методичних, навчальних комплексах та 11 тезах наукових доповідей. У тезах «Аналіз політики як інструмент наукового контролю процесу державного управління», опублікованих у співавторстві з В. Бульбою, особисто автору належать визначення предметної специфіки аналізу політики як політичної наукової дисципліни та її інструментальні можливості в дослідженні політики.

Структура та обсяг дисертаційної роботи. Дисертація містить вступ, чотири основні розділи, кожен з яких складається з трьох підрозділів і висновків, загальні висновки, список використаних джерел (415 найменувань) та 5 додатків, що обумовлено метою і завданнями дослідження. Загальний обсяг дисертації становить 428 сторінок, основна частина дисертації – 376 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, описано сучасний стан її наукової розробленості, сформульовано мету й завдання дослідження, визначено його об'єкт, предмет і теоретико-методологічну базу, розкрито наукову новизну положень, що виносяться на захист, з'ясовано теоретичне і прикладне значення отриманих результатів, а також вказано основні форми апробації результатів дисертації та зафіксовано її структуру.

У **першому розділі** – **«Виникнення, становлення і розвиток політичної аналітики як суспільно-політичного явища та наукового поняття»** – обґрунтовується авторська концепція системної сутності політичної аналітики як суспільно-політичного явища й наукового поняття, доводиться її теоретична та практично-прикладна значущість у сучасному політичному процесі.

У підрозділі 1.1 – *«Політична аналітика: генеза та еволюція змісту поняття»* – показано, що сучасне поняття «політична аналітика» широке за своїм змістом. Цю особливість зафіксували й автори перших спроб визначення політичної аналітики, які вкладають у це поняття різний, часом протилежний зміст. Однак пояснити справжню причину відмінностей у трактуваннях змісту досліджуваного явища та відповідного поняття так і не змогли, оскільки для його визначення використовували спрощений, скоріше термінологічний, ніж концептуальний підхід. Саме тому, останній і був реалізований у дисертаційному дослідженні. Його результати дозволяють цілком обґрунтовано стверджувати, що генеза й еволюція змісту сучасного поняття «політична аналітика» нерозривно пов'язані з назвою та процесом виникнення й розвитку таких спеціалізованих політичних наукових дисциплін як політичний аналіз, політичне прогнозування, політичне консультування, теорія прийняття політичних рішень. Усі вони, в силу їх процедурної взаємозумовленості в експертно-аналітичному процесі з підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень, закономірно інтегруються у процесі свого розвитку в політичну аналітику – цілісну систему методів і процедур дослідження політичних проблем та цілісну систему політичних наукових дисциплін, базовим системоутворюючим елементом якої є політичний аналіз, що зумовив її назву й системну цілісність в процесі реального функціонування.

У підрозділі на підставі багатого емпіричного матеріалу та результатів відповідних профільних досліджень доведено, що першочергову роль в становленні і розвитку політичної аналітики як спеціалізованого інструменту підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень відіграли не лише представники західної, але й вітчизняної наукової еліти, зокрема професори етико-політичного факультету Харківського університету Й. Ланг, Т. Степанов та Д. Каченовський. Протягом XIX ст. ці вчені (як і закордонні їх колеги) були активними прихильниками ідей актуалізації розвитку політичного знання на основі політичного реалізму. Для них він означав, насамперед, відкритість політичної реальності та її принципіву пізнаваність, що не тільки сприяло

диференціації та спеціалізації політичних наук, підвищенню їх професійного рівня, але й позитивно впливало на загальний процес їх інтеграції – формування теорії та методології політичної аналітики загалом.

У підрозділі 1.2 – *«Політичний аналіз – базовий системоутворюючий елемент політичної аналітики»* – доведено, що сучасний політичний аналіз – це не тільки прикладний тип наукового дослідження, але й багаторівнева теоретико-прикладна політична наукова дисципліна, методологічну основу якої становить не сукупність різних наукових методик, як це прийнято вважати, а цілісна система методів і процедур, за допомогою яких можна здійснити не лише компетентне формулювання та аналіз політичної проблеми, але й прогнозування її розвитку, вироблення оптимальних варіантів політичного рішення, його імплементацію та реалізацію. Саме за такого підходу до визначення сутності цього феномену прикладний політичний аналіз також може претендувати на статус наукової політичної дисципліни, яка має як свій предмет дослідження – процес підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень, так й власну методологічну основу – цілісну експертно-аналітичну систему методів і процедур забезпечення цього процесу.

У підрозділі аргументовано доведено, що політичний аналіз є не тільки одним з основних структурних компонентів політичної аналітики як явища і поняття, але й базовим системоутворюючим елементом, який забезпечує її відповідну назву й системну цілісність у процесі реального функціонування. На користь цього свідчать три основні обставини. По-перше, на відміну від інших структурних елементів політичної аналітики, саме політичний аналіз забезпечує увесь експертно-аналітичний процес із підготовки, прийняття і реалізації політичних рішень необхідними методами й процедурами вирішення управлінських проблем. По-друге, саме політичний аналіз, а не будь-який інший її структурний елемент задає алгоритм і пояснює сам процес вирішення ключової проблеми політичної аналітики – підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень. І, нарешті, системоутворююча роль політичного аналізу у формуванні політичної аналітики як цілісної експертно-аналітичної системи методів і процедур дослідження політичних проблем та цілісної системи політичних наукових дисциплін полягає у тому, що він забезпечує не тільки експертно-аналітичний процес необхідними методами та процедурами й задає алгоритм його здійснення, а й забезпечує органічний взаємозв'язок і взаємозумовленість усіх складових елементів політичної аналітики.

У підрозділі 1.3 – *«Політична аналітика – цілісна система теоретико-прикладних політичних наукових дисциплін та експертно-аналітичних методів і процедур підготовки, прийняття, реалізації політичних рішень»* – наголошується, що алгоритм здійснення експертно-аналітичного процесу в цілісній системі політичної аналітики від початку такий, що прогноз, як і всі послідовні процедури, практично неможливі без превентивного формулювання й аналізу аналітиком і експертом політичної проблеми. Разом із тим, відзначено, що реальний процес прогнозно-аналітичного дослідження є ітеративним (багаторазовим, повторним), він передбачає повернення до вже

пройдених циклів аналізу на новому рівні знання, а тому хибно сприймати його лише як строгу послідовність дискретних етапів чи стадій. Це зумовлено тим, що політичний аналіз, незважаючи на свою універсальність, має і суттєвий недолік – допускає, що проблема, яка досліджується, «застигає» у часі, завмирає у точці сьогодення. Щоб компенсувати цей недолік, потрібен науковий прогноз розвитку політичної ситуації. Відповідно, розробка прогнозу здатна скорегувати, уточнити, а іноді й принципово змінити погляд політичного аналітика й політичного експерта на характеристики вихідної ситуації. Відтак політичний аналіз і політичне прогнозування взаємодоповнюють, взаємозумовлюють одне одного в процесі вирішення загального завдання зниження проблеми невизначеності: перший виконує частину прогностичних функцій, а другий – аналітичних. У процесі осмислення сутності політичного прогнозування, його ролі в системі політичної аналітики загалом, підкреслюється, що прогноз виконує не лише пізнавальну функцію одержання інформації про можливі альтернативи розвитку, але й безпосередньо управлінську – формування необхідної основи для політичного консультування, тобто розробки можливих варіантів політичних рішень.

Наголошується, що фазою прогнозування функція політичної аналітики у підготовці політичних рішень далеко не вичерпується (як і тоді, коли дослідник, бажаючи показати циклічний характер і цілісну завершеність експертно-аналітичного процесу, додає ще й політичне консультування). Необґрунтованість і методологічна вразливість такого підходу полягає, насамперед, в тому, що заключною фазою і функцією цього циклічного процесу в системі політичної аналітики є не лише й не стільки політичне консультування (можливість пропозиції та вибору оптимального варіанту прийняття рішення), скільки потреба аналізу фази імплементації процесу прийняття і реалізації політичних рішень, що логічно назріває з нього. Реалізацією політичного рішення та оцінкою його результатів завершується управлінський цикл і заключна фаза експертно-аналітичного процесу в цільових і функціональних межах політичної аналітики. З огляду на замкнутий характер цього циклічного процесу в системі політичної аналітики, у підрозділі спеціально відзначається, що й на цьому робота політичного аналітика й політичного експерта не завершується. Алгоритм їхньої подальшої професійної експертно-аналітичної діяльності процесуально й функціонально чітко визначений. Так, у разі одержання позитивних результатів оцінки процесу реалізації політичних рішень їхню участь у виконанні цієї наукової програми може бути продовжено. У разі ж негативної оцінки відбувається повернення до вихідної фази експертно-аналітичного процесу – формулювання й аналізу проблеми та наступних фаз цього процесу з внесенням необхідних коректив до змісту раніше прийнятих політичних рішень або пропозицією нових.

Виходячи з наведеної концептуальної схеми, пропонуються два основних авторських трактування змісту поняття «політична аналітика». Перше – як відображення процесуальної та інструментальної сутності й результатів професійної діяльності суб'єктів експертно-аналітичного процесу для підготовки, прийняття і реалізації політичних рішень. Друге трактування

(предметне) – як позначення назви цілісної системи політичних наукових дисциплін, за допомогою яких цей процес здійснюється.

У другому розділі – «**Системна цілісність рівнів політичного знання та рівнів аналізу політичних проблем – результат і необхідна умова реального функціонування політичної аналітики**» – обґрунтовується сутність та актуальність застосування системного підходу в дослідженні сучасних політичних проблем. Розкривається генетичний зв'язок політичного аналізу із системним, а також системна природа політичного знання.

У підрозділі 2.1 – «*Системний аналіз як метод наукового пізнання світу політичного: інструментальні можливості та обмеження*» – відзначається, що системний аналіз дозволяє найглибше осмислити сутність сучасних систем взагалі й специфіку політичної системи зокрема (її структуру, організацію, завдання, закономірності розвитку, оптимальні шляхи й методи управління).

Разом з тим, стверджується, що системний аналіз, як і будь-який інший науковий метод, має свої вади та межі застосування, пов'язані з низкою загальних особливостей його розвитку як загальнонаукової методології. По-перше, сучасна методологія системного аналізу не відповідає глобальній, багаторівневій, ієрархічній, багатодисциплінарній структурі різнорідних, багаточинникових, багатофункціональних взаємозв'язків, взаємозалежностей та взаємодій об'єктів дослідження. Її обмеженість полягає насамперед в тому, що вона недостатньо використовує потенційні можливості багаторівневої, ієрархічної системи інформаційних комп'ютерних систем і мереж, які є потенційним інструментом дослідження глобальної проблематики. По-друге, усебічне застосування системного аналізу в політології та політиці є неможливим через складність досліджуваного об'єкта, не можна також точно передбачити майбутні стани системи (усі прогнози в політиці та політології є поліваріантними). Політика залежить від багатьох чинників фундаментального значення, що не завжди дозволяє її кількісно опрацювати, а тому сучасним дослідникам доводиться визнавати, що кібернетичний спосіб аналізу (модель «чорної скриньки») виявляється лише одним із можливих методів дослідження систем (до того ж, безумовно, далеким від досконалості). Крім того, оскільки політичні відносини завжди є суб'єкт-суб'єктивними, вилучення суб'єктивного компонента також є неможливим. Отже, третьою проблемою системного аналізу як методу дослідження соціально-політичних явищ є складність не лише точного визначення, але й розв'язання політичної проблеми.

Залучивши спостереження класиків політичної аналітики А. Віддавські і Й. Дрора, робиться висновок про те, що перелічені недоліки системного аналізу, з одного боку, поставили під сумнів його безумовну корисність для роботи з політичними рішеннями, загальним стратегічним плануванням і політичним процесом загалом, а з іншого – актуалізували нагальну потребу формування спеціальної наукової політологічної дисципліни, здатної вирішувати зазначені проблеми в контексті їх системного аналізу. Такою згодом стає політичний аналіз, який серед іншого відображав те позитивне, що було притаманне системному аналізу в дослідженні політичних проблем.

У підрозділі 2.2 – «*Політичний аналіз як самостійний спеціалізований інструмент системного дослідження політичних проблем*» – доведено, що на відміну від системного аналізу, політичний аналіз зосереджений не тільки і не стільки на постановці, скільки на вирішенні складних політичних проблем конкретної ситуації. Наприкінці 60-х і на початку 70-х рр. XX ст. саме ця проблема (аналіз конкретної політичної ситуації) стала метою політичного аналізу – як досконалішого, за образним виразом Й. Дрора, типом управлінського наукового знання, зважаючи на такі фактори: 1) посилена увага до політичних аспектів процесу прийняття державних рішень і політичного процесу загалом (замість ігнорування або зневажливого ставлення до політичних аспектів); 2) ширше розуміння проблем прийняття політичних рішень і політичного процесу; 3) творчий підхід до процесу прийняття рішень і пошук нових альтернатив для вибору лінії поведінки в комбінації із заохоченням новаторського мислення (замість порівняльного аналізу реальних можливостей); 4) значна увага до прихованих процесів, наголос на якісних моделях і методах (замість уваги до явних процесів і використання кількісних моделей та інструментів); 5) систематичне залучення розвиненої інтуїції в процесі політичного аналізу (наприклад, за допомогою методу Дельфі), розвиток інструментів якісного оцінювання (наприклад, способу мислення, за якого конкретні факти враховуються якнайменше), а також створення якісних моделей складних проблем разом зі соціологічними й іншими спеціальностями (замість ігнорування останніх або ставлення до них як до пасивних джерел кількісних даних); 6) здатність більше використовувати довготривалі передбачення, припущення про можливі в майбутньому стани тих чи тих систем і гіпотетичних висновків про майбутнє; 7) більша рухливість і гнучкість зі збереженням систематичності: політичний аналіз має враховувати складність взаємозалежності засобів і цілей, численні критерії для вирішення, а також частковий і гіпотетичний характер будь-якого аналізу (замість боротьби за яскраво виражений критерій і однозначне рішення); 8) спрямованість на аналіз саме політичних проблем (базовий фаховий інструмент системного дослідження політичних проблем, який поєднує науку й політику, але при цьому не змінює основні характеристики «політичної» та організаційної поведінки); 9) здатність удосконалення процесу прийняття рішень і політичного процесу шляхом пильнішого розгляду широкого набору альтернатив, розширення контексту аналізу й використання більш систематизованого, порівняно зі системним аналізом, інструментарію.

Для постійного відстежування змін у політичному середовищі використовується політичний моніторинг – системно організована сукупність спостережень за розвитком політичних процесів і діяльністю суб'єктів політики, які регулярно повторюються з метою забезпечення, з одного боку, перевірки методологічної надійності інструментів політичного аналізу, а з другого – інформаційно-аналітичної допомоги державним органам й органам місцевого самоврядування в реалізації вже прийнятих й підготовці нових науково обґрунтованих політичних рішень.

У підрозділі 2.3 – «Системна природа політичного знання та рівні аналізу політичних проблем» – на основі загальнонаукових концептуальних розробок В. Андрущенко, Л. Губерського, С. Лебедева та І. Надольного про багаторівневу сутність наукового знання обґрунтовується системна цілісність політичного знання та рівнів аналізу політичних проблем. Доводиться, що політичний аналіз – це багаторівнева наукова дисципліна, прикладний рівень якої принципово зорієнтований на розв’язання практично значущих політичних проблем. Сьогодні проблема якісного професійного прикладного політичного аналізу полягає не лише в тому, щоб запроваджувати необхідні критерії, принципи та обмеження щодо цінностей і оцінок, а в тому, щоб зрозуміти, як у контексті ціннісної «завантаженості» пізнання отримати відносно істинне знання про специфіку кожної фази процесу підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень. Синтез ціннісної й когнітивної компоненти у прикладному політичному аналізі зумовлений його предметно-методологічною специфікою. На відміну від фундаментального, у прикладному політичному аналізі емпіричний підхід неминуче поєднується з нормативним, що безпосередньо впливає і на функціонально-рольові професійні обов’язки його головних суб’єктів – політичного аналітика й політичного експерта. Вони не лише зобов’язані описувати, пояснювати й прогнозувати розвиток тих чи тих подій, а й, спираючись на певні ціннісні критерії, оцінити їх, тому в реальній експертно-аналітичній практиці з підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень вони так чи інакше змушені прагнути досягти балансу трьох основних цінностей: аналітичної об’єктивності, відповідальності перед клієнтом і відданості власним ідеалам.

Робиться висновок про те, що ціннісно-світоглядне ядро сучасної політичної науки є таким же фундаментальним її параметром, необхідним для побудови теорії, як і емпіричне знання, а тому є всі підстави для перегляду традиційної концепції дворівневої структури політологічного знання, що фіксує лише емпіричний та теоретичний рівні. Сьогодні структура наукового політологічного знання складається не з двох, як прийнято вважати, а з трьох основних рівнів знання – емпіричного, теоретичного та метатеоретичного, які є не тільки відносно самостійними, але й внутрішньо взаємопов’язаними в процесі функціонування й розвитку наукового знання як цілого, яке забезпечується політичною філософією.

У третьому розділі – «Специфіка політичного аналізу й аналізу політики як відносно самостійних політичних наукових дисциплін та аналітичних видів професійної діяльності суб’єктів політичної аналітики» – пропонується авторська концепція предметних меж та взаємодії політичного аналізу й аналізу політики.

У підрозділі 3.1 – «Експлікація концептів «політичний аналіз» і «аналіз політики» в сучасній управлінській практиці та політичній науці» – на підставі аналізу природи методів і процедур, які використовуються в експертно-аналітичному процесі, обґрунтовується предметна сутність політичного аналізу й аналізу політики як базових теоретико-прикладних, політичних наукових

дисциплін. Зокрема відзначається, що закономірність зумовленості експертно-аналітичного процесу природою використовуваних у ньому методів і процедур, згодом виявилась не лише у нових видах аналітичної професійної діяльності, але й внаслідок розвитку процесу диференціації та інтеграції політичної науки втілилась у відповідній інституціоналізації спеціальної самостійної галузі політичного знання – аналізу політики як прояві своєрідної єдності загального (політичного аналізу) й особливого (аналізу політики) – в експертно-аналітичному процесі підготовки, прийняття та реалізації науково обґрунтованих політичних рішень. Загальним виявилось те, що формалізовані та експертні методи й процедури, які первинно були сформовані у політичному аналізі, почали вживатися аналітиком та експертом на всіх фазах цього циклічного процесу без чітко зумовленої їхньої фазної або етапної межі застосування. До того ж, почали використовувати не окремий метод, а певну систему методів і процедур, які в реальному експертно-аналітичному процесі, як правило, не просто перекривають, а доповнюють і зумовлюють одне одного в процедурно-функціональному аспекті. Якраз такими взаємодоповнювальними методами та процедурами і є експертні методи та процедури в політичному аналізі, які, на відміну від традиційних суворо формалізованих методів та процедур, через свою природну специфіку оптимізують увесь науковий процес з підготовки політичних рішень. Їхня панівна роль у цьому процесі, особливо на фазі прогнозування й розроблення оптимальних варіантів політичних рішень виявляється насамперед в процедурно-функціональному призначенні – здійсненні синтезу похідної аналітичної інформації, підготовленої політичними аналітиками за допомогою переважно суворо формалізованих методів і процедур дослідження. Саме в цьому закладено діалектичний зв'язок і взаємозумовленість політичного аналізу й аналізу політики як вияв загального й особливого в експертно-аналітичному процесі, цілісну єдність яких забезпечує не лише загальна процедурно-функціональна стратегічна мета – підготовка, прийняття та реалізація політичного рішення, але й логіка наукового процесу пізнання як такого.

Підсумовується, що хоча експертно-аналітичний процес й оптимізується за допомогою системи експертних методів і процедур, тобто аналізом політики, проте його предмет дослідження як наукової дисципліни лише відносно самостійний і не може бути нічим іншим, як своєрідним варіантом виявлення предметної сутності політичного аналізу. Тобто, це саме той випадок у процесі дослідження політичних проблем та їх реалізації, коли аналіз за допомогою переважно суворо формалізованих методів і процедур може превалювати на фазі ініціювання й визначення проблеми, а синтез за допомогою переважно експертних методів і процедур – на фазі прогнозування й вироблення оптимальних варіантів рішень як прояв відносно самостійних способів аналізу й відповідних видів професійної аналітичної діяльності.

У підрозділі 3.2 – *«Загальне та особливе у співвідношенні предметного поля політичного аналізу й аналізу політики як теоретико-прикладних політичних наукових дисциплін»* – доводиться, що їх сутність визначають не стільки жорстко окреслені межі предмету дослідження, скільки час та природа

проблеми, яка розглядається. Такою загальною, головною для обох дисциплін проблемою є експертно-аналітичний процес підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень. І ця загальна, ключова для обох дисциплін проблема «розмиває» їхні предметні кордони, а, отже, надає предмету дослідження аналізу політики лише відносної самостійності в межах предметної сутності політичного аналізу як теоретико-прикладної, політичної наукової дисципліни. Зазначається, що статус аналізу політики як відносно самостійної підгалузі політичного аналізу від цього не змінюється, як не змінюється і співвідношення їхніх предметних меж у експертно-аналітичному процесі. Це відбувається тому, що специфічне завжди існує лише настільки, наскільки воно слугує загальному й сприяє його просуванню.

Осмилюється статус аналізу політики як відносно самостійної підгалузі політичного аналізу, що зумовлений, з одного боку, природою проблеми, яку вони досліджують, а, з іншого – природою методів і процедур, які використовують в експертно-аналітичному процесі політичний аналітик й політичний експерт. З точки зору їхньої природної сутності вони перебувають у нерозривній єдності: одні методи й процедури – кількісні – тісніше пов'язані з суто аналітичною діяльністю, а інші – якісні – з синтезувальною діяльністю суб'єктів політичної аналітики. Їхня цілісна єдність забезпечена не лише загальною процедурно-функціональною стратегічною метою – підготовкою, прийняттям і реалізацією політичного рішення, але й логікою наукового процесу пізнання як такого. Насамперед, жоден синтез взагалі неможливий, якщо йому не передує аналіз. У чистому вигляді, окремо, аналіз як метод пізнання теж не можна реалізувати, оскільки він існує і його використовують лише в діалектичному зв'язку із синтезом.

Водночас відмічено, що в деяких випадках у процесі пізнання можлива перевага аналізу, а в інших – синтезу як самостійних видів наукової діяльності. У будь-якому разі синтетичне знання ніколи не буває простою механічною сумою знань про частинки, воно завжди є новим знанням. Згодом зазначена закономірність виявилась не лише в загальному – виникненні в 60-х рр. XX ст. політичного аналізу, але й в особливому – інституціоналізації на межі XX–XXI ст. певної самостійної, у межах предметного поля політичного аналізу, його підгалузі – «Аналіз політики» і, відповідно, формуванні на основі якісних методів і процедур дослідження нового різновиду аналітичної професії – політичного експерта.

У підрозділі 3.3 – *«Специфіка та критерії демаркації професійної діяльності політичного аналітика і політичного експерта як основних суб'єктів політичної аналітики»* – вперше обґрунтовано доцільність використання поняття «суб'єкт» щодо сутнісної характеристики професійної діяльності політичного аналітика й політичного експерта, а також основні критерії їх демаркації як представників окремих професій. Доведено, що політичний аналітик, спираючись переважно на кількісні методи й процедури дослідження, продукує в процесі своєї професійної діяльності один вид політологічного знання – аналітичний – потрібна, але недостатня підмога для

ціннісного аналізу процесу підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень. Цю функцію може виконувати лише експертне знання і його носій – політичний експерт, який і реалізує в аналітичному процесі досвід поєднання загального й особливого: якщо політичний аналітик, використовуючи переважно кількісні методи й процедури, формує вихідне позитивне знання, необхідне для здійснення цього процесу, то політичний експерт, використовуючи переважно якісні методи й процедури аналізу, узагальнює це знання й формує на його основі особливе – легітимну думку, той інструментальний ресурс, який має загальні мобілізаційні можливості наукового процесу підготовки, прийняття і реалізації політичних рішень. Цінність експертного знання і його носія – політичного експерта – в експертно-аналітичному процесі вбачається у можливості контролювати сам процес пізнання і відтак встановлювати межі й форми практичного застосування знань, зокрема відкидати в процесі експертного оцінювання таке знання, яке не можна інструменталізувати, тобто, яке не може стати ні ресурсом, ні капіталом, а, отже, й не варте обговорення учасниками процесу підготовки, прийняття і реалізації науково обгрунтованих політичних рішень.

Зроблено висновок про те, що в реальному експертно-аналітичному процесі з підготовки, прийняття та реалізації науково обгрунтованих політичних рішень таке явне розмежування процедурних функцій його суб'єктів закономірно призводить не лише до суворой спеціалізації вказаних видів аналітичної професійної діяльності, але й до неминучого, в цьому випадку, привалювання кількісних методів і процедур аналізу – в професійній діяльності політичних аналітиків, та якісних – в професійній діяльності політичних експертів. Отже, основним критерієм, за яким пропонується визначити специфіку їх професійної діяльності як цілком самодостатніх суб'єктів політичної аналітики є, передусім, природа методів і процедур, які вони використовують в експертно-аналітичному процесі з підготовки науково обгрунтованих політичних рішень. На підставі цього доводиться не лише необхідність демаркації, але й інституціоналізації професій політичного аналітика й політичного експерта в сучасній Україні.

У четвертому розділі – «Сутність, проблеми та перспективи інституціоналізації політичної аналітики в Україні» – аналізуються стан, перспективи формування та розвитку політичної аналітики в українському суспільстві, а також її системні базові першоджерела.

У підрозділі 4.1 – *«Інституціоналізація – визначальна категорія характеристики процесу становлення і розвитку політичної аналітики як суспільно-політичного явища та наукового поняття»* – з'ясовано зміст поняття «інституціоналізація», а також першоджерела процесу становлення й розвитку політичної аналітики в Україні – специфіку та проблеми інституціоналізації політичного аналізу у пострадянському, зокрема українському суспільстві. У цьому контексті обгрунтовується теза про те, що інституціоналізація – це не тільки процес формування різних типів соціальної діяльності як соціальних інститутів, утворення стабільних зразків соціальної взаємодії, що ґрунтуються на формалізованих правилах, законах, звичаях і ритуалах, але також результат

процесу, у якому соціальні дії стають упорядкованими в сталі соціально-структурні особливості.

Доведено, що основними емпіричними індикаторами, які дозволять у ході дослідження не лише визначити, але й конкретизувати ступінь завершеності та перспективи інституціоналізації політичної аналітики в Україні, є такі референти: 1) наявність у вищих навчальних закладах, що здійснюють професійну підготовку політологів усіх рівнів, висококваліфікованих викладачів, які мають відповідну базову політологічну освіту, наукові ступені й звання і викладають такі профільні навчальні дисципліни як політичний аналіз, політичне прогнозування, політичне консультування, теорія і практика прийняття політичних рішень; 2) реальне функціонування професійних експертно-аналітичних структур для підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень не тільки в системі державного управління й місцевого самоврядування України, але й у приватному секторі економіки; 3) нормативно-правове закріплення в переліку професій і в реєстрі наукових спеціальностей України професійного статусу політичного аналітика й політичного експерта (і незалежних експертно-аналітичних центрів також) як основних суб'єктів політичної аналітики; 4) реальне функціонування в Україні організаційно оформлених, у тому числі незалежних професійних структур і асоціацій політичних аналітиків і політичних експертів, які створені за науково-галузевою ознакою і мають свій професійний етичний кодекс; 5) існування налагоджених постійних комунікаційних зв'язків між українськими і закордонними фаховими структурами та асоціаціями політичних аналітиків і політичних експертів; 6) функціонування спеціалізованого друкованого та електронного органу (часопису, бюлетеня, вісника), який акумулює професійні досягання українських і закордонних суб'єктів політичної аналітики; 7) реальне існування постійних робочих професійних зв'язків між представниками попередньої української школи політичного аналізу й новою генерацією політичних аналітиків з університетського середовища як необхідних ознак завершеності процесу інституціоналізації політичного аналізу у якості наукової й навчальної політичної дисципліни та зрілої системи експертно-аналітичної професійної діяльності для підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень у державному управлінні та місцевому самоврядуванні України.

У підрозділі 4.2 – *«Політична аналітика в сучасній Україні: стан і перспективи інституціоналізації»* – відзначається, що в Україні вже на початок 1990-х рр. вжито низку заходів, спрямованих на створення відповідної інституціональної бази наукового процесу підготовки, прийняття та реалізації самостійних політичних рішень. Особливо актуальним це стало в умовах військової загрози з боку Росії. Саме тому Указом Президента України П. Порошенком у квітні 2014 р. був створений спеціалізований «Інформаційно-аналітичний центр Ради національної безпеки і оборони України», який суттєво підсилив потенціал впливу існуючих експертно-аналітичних структур на підготовку конкретних пропозицій стосовно інформаційного супроводження діяльності органів виконавчої влади з питань прийняття рішень щодо національної безпеки, забезпечення стабільної політичної ситуації. Відповідно

до середини 2015 р. значно покращилися і кількісні показники таких провідних інститутів залучення громадян України до прийняття політичних рішень як незалежні експертно-аналітичні центри та громадські ради при органах державної влади й місцевого самоврядування. Разом з тим, як показало дослідження, вони поки ще не стали впливовими інструментами громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо підготовки, прийняття, реалізації публічно значущих політичних рішень. На відміну від розвинутих демократичних країн, в Україні так і не сформувалась сама традиція підготовки, прийняття та реалізації владного рішення як результату тривалого процесу консультацій, обговорень, діалогу влади та громадян, з урахуванням пропозицій громадянського суспільства.

Аналізуються результати соціологічного опитування 2015 р., проведеного Інститутом соціології НАН України у всіх регіонах країни серед дорослого населення (за винятком окупованого Криму і частин Донецької та Луганської областей), яке пропонувало якраз «мирні» способи впливу громадян на владу. Вони виявились доволі обнадійливими не лише для перспектив розвитку громадянського суспільства, але й інституціоналізації політичної аналітики в Україні. По-перше, майже третина респондентів старші 18 років погоджується нині з тим, що участь громадян у діяльності громадських організацій є доволі ефективним способом впливу громадян на прийняття владою своїх рішень. По-друге, респонденти виявили доволі високу обізнаність щодо широкого спектру сучасних засобів суспільного впливу на владу, про що, зокрема, свідчать високі рейтинги таких актуальних засобів суспільного контролю та розширення сфери публічності, як проведення громадських слухань суспільно значущих проблем, використання «гарячих» телефонних ліній та Інтернет-сторінок органів влади, обговорення проектів рішень влади у ЗМІ та соціальних Інтернет-мережах – кожен із цих засобів вважають ефективним до 20% респондентів. Аналіз результатів соціологічних досліджень дозволив виявити і яскраво виражену тенденцію щодо зростання рівня затребуваності новою українською владою результатів праці політичних аналітиків та експертів, а відтак, формування необхідного зворотного зв'язку між особами, що приймають сьогодні в Україні значущі рішення, та суб'єктами політичного аналізу.

Підсумовується, що, з одного боку, вказані зміни у громадському сприйнятті основних засобів впливу на владу щодо прийняття політичних рішень й уявлення самої влади відносно цього процесу прямо або опосередковано сприяють подоланню фрагментарності у реальному функціонуванні політичної аналітики в Україні, а, отже, подальшій її інституціоналізації – інтегрованості політичного аналізу, політичного прогнозування, політичного консультування і теорії прийняття політичних рішень у цілісну систему політичних наукових дисциплін та відповідних методів і процедур дослідження політичних проблем. З іншого ж боку, політичні рішення в Україні приймаються поки не на основі даних наукових досліджень, а з їх більшим або меншим урахуванням. Саме тому, політична аналітика в системі державного управління та місцевого самоврядування і досі представлена її основними суб'єктами не потрібною цілісною експертно-

аналітичною системою методів і процедур дослідження політичних проблем та відповідною системою політичних наукових дисциплін, а тільки їх окремими фрагментами. У якості останніх тут, як правило, реально функціонують поодинокі, переважно такі, традиційні ще для радянського суспільства політичні наукові дисципліни як політичне прогнозування та поодинокі, переважно якісні методи і процедури дослідження політичних проблем. Доведено, що вказану цілісність політичної аналітики зумовлює якраз ступінь інституціоналізації в Україні політичного аналізу.

У підрозділі 4.3 – *«Специфіка та проблеми інституціоналізації політичного аналізу в пострадянському суспільстві як періоджерела формування політичної аналітики в Україні»* – обстоюється теза про відмінні від країн Заходу особливості процесу інституціоналізації політичного аналізу на пострадянському просторі. Якщо на Заході політичну науку сформовано й виокремлено зі системи соціальних і гуманітарних наук ще наприкінці XIX ст., а в середині XX ст. розпочато процес її диференціації й спеціалізації, то становлення політичного аналізу як прикладного галузевого знання політичної науки в пострадянському суспільстві збігся зі загальним процесом її інституціоналізації в 1990-ті роки і здійснювався паралельно, у міру формування понятійного апарату й методології всієї системи політичного знання. Доведено, що ситуація з інституціоналізацією політичного аналізу в Україні почала поволі змінюватися на краще лише з 2000 р., коли в реєстрі загальнопрофесійних дисциплін у програмах бакалаврів, спеціалістів і магістрів політичної науки з'явилась окрема графа «Політичний аналіз і прогнозування», а у вищих навчальних закладах були створені перші відповідні кафедри. Помітну позитивну роль в інституціоналізації політичного аналізу відіграла й суб'єктивна причина – усвідомлення науковцями радянської доби потреби формування нового наукового напрямку й використання вже накопичених, хоча й розрізаних знань, що тісно пов'язані зі проблемами аналізу політичної влади, держави й інших суб'єктів політичного процесу. Позитивно також на цей процес вплинув той теоретичний багаж і практичний досвід, який науковці отримали в надрах засекречених аналітичних структур у системі Комітету державної безпеки та НДІ Академії наук СРСР регіонально-країнознавчого профілю. Працівники сфери прикладного політичного аналізу за різними параметрами вивчали тут системно-структурний і комплексно-статистичний підходи, можливості моделювання ситуацій, застосування теорії ігор, аналіз політичних текстів, подій тощо. Подібна систематична інформаційно-аналітична діяльність зумовила якіснішу розробку питань методології й методики зовнішньополітичного аналізу, ніж прикладного аналізу внутрішньополітичних процесів. І хоча багато фахівців з академічних і навчальних інститутів у роки так званої «перебудови» звернулися до аналізу внутрішньої політики, однак проблеми теорії та методології політичного аналізу й дотепер не вирішені.

З'ясовано, що досить суперечливим залишається питання про науковий статус прикладного наукового інструментарію у політичному аналізі. Не знайдено вирішення проблеми типології політичного аналізу як наукової

дисципліни. Немає єдиної думки у питаннях зіставлення курсів емпіричних методів і прикладного політичного аналізу. Основними проблемами, які блокують цей процес у пострадянському суспільстві (і українському також), є, по-перше, низький рівень розробленості теорії та методології політичного аналізу, що негативно впливає на природні процеси інтеграції та диференціації політичної науки, не сприяє формуванню стандартів якості, консолідації фахового етосу. Другою помітною проблемою, що негативно впливає на процес інституціоналізації політичного аналізу, є відсутність організаційно оформлених структур й асоціацій політичних аналітиків та політичних експертів, створених за науково-галузевим принципом. Без цих форм неможливий ні повноцінний розвиток наукової галузі знання, ні фаховий ефективний вплив на розвиток реальних політичних процесів у суспільстві. Важливою проблемою відзначено відсутність налагоджених комунікативних зв'язків політичних аналітиків і політичних експертів з українськими й закордонними колегами з експертно-аналітичного цеху, брак сталих соціально-психологічних механізмів, що забезпечують стійкість і стабільність найновішого виду соціально-професійної діяльності політичних аналітиків і політичних експертів – найважливішого атрибута інституціоналізованої наукової галузі знання й професійної діяльності.

У *висновках* відображені результати дослідження, які дозволяють сформулювати ряд практичних рекомендацій щодо інституціоналізації політичної аналітики в Україні та створюють підґрунтя для подальшого наукового аналізу такої проблематики.

1. Генеза й еволюція змісту сучасного поняття «політична аналітика» нерозривно пов'язані з назвою та процесом виникнення й подальшого розвитку таких спеціалізованих політичних дисциплін як «політичний аналіз», «політичне прогнозування», «політичне консультування» і «теорія прийняття політичних рішень», що від часу свого виникнення формували й формують її основний структурний зміст як суспільно-політичного явища й наукового поняття. У процесі фахового становлення й розвитку вказані наукові дисципліни закономірно інтегрують у цілісну їх систему – політичну аналітику, базовим системоутворюючим елементом якої є політичний аналіз, що зумовив її назву й системну цілісність у процесі реального функціонування. Перші уявлення про сутність і специфіку фахового аналізу політичних проблем досить плідно досліджували мислителі Відродження та доби Просвітництва, але саме антична політична думка склала теоретико-методологічні засади їх подальшого розв'язання. Особливо яскраво це відображено у теорії та практиці функціонування «Політичних арифметик» Дж. Граунта і його послідовників, що як і античні мислителі мали на меті спостерігати в соціально-політичних фактах порядок, послідовність із подальшою перспективою передбачення подій, які ще не відбулись і не були досліджені. Вони не тільки досягали достовірних результатів дослідження за допомогою методу безпристрасного спостереження природного руху, життєдіяльності суспільства, але й формували та апробували необхідний для цього методологічний інструментарій, завдяки чому готувалась

основа для якісно нового – кількісного етапу в розвитку емпіричного знання про суспільно-політичні явища.

2. Наприкінці XIX ст. думка про те, що традиційна політична аргументація повинна підкріплюватися емпіричними даними, отриманими за допомогою статистичних методів і процедур аналізу політики, стала домінуючою, особливо в країнах Західної Європи. Це дає підставу окремим дослідникам вважати, що поєднання в XIX ст. політології та статистики й сформувало новий науковий напрямок, який сьогодні має назву «політична аналітика», а першочергову роль у її становленні відіграли, відповідно, представники не вітчизняної, а західноєвропейської політичної та наукової еліти. Проте, таке визначення часу й умов виникнення політичної аналітики є не зовсім точним, оскільки вже з моменту своєї появи політична аналітика, як і політична наука загалом, базується не лише на суто формалізованих, але й на якісних методах і процедурах дослідження політичних проблем. Відтак у політичній науці й було реалізовано два природних процеси її розвитку: диференціації та інтеграції. Йдеться про виникнення не лише політичного аналізу і аналізу політики як відносно самостійних наукових дисциплін, але й формування на їх основі політичної аналітики – цілісної експертно-аналітичної системи методів і процедур дослідження політичних проблем та відповідної системи політичних наукових дисциплін, які використовуються в науковому обґрунтуванні політичних рішень. У цей період часу вітчизняна політична аналітика (як і західноєвропейська) активно формувалася і розвивалася у загальному руслі світової наукової традиції, до того ж не тільки на суто теоретичному, але й практичному рівні. Завдяки професійним зусиллям та активній громадянській позиції найяскравіших її представників (Й. Ланга, Т. Степанова, Д. Каченовського), вона успішно розвивалася на національному рівні, забезпечувала трансляцію та позитивний вплив на світовий процес формування теорії та методології політичної аналітики загалом.

3. У сучасному науковому дискурсі, навчальному процесі й управлінській практиці доречно застосовувати принаймні два основних трактування змісту поняття «політична аналітика». Перше – як відображення процесуальної та інструментальної сутності й результатів професійної діяльності суб'єктів експертно-аналітичного процесу підготовки, прийняття та реалізації науково обґрунтованих політичних рішень. І друге, предметне – як позначення назви цілісної системи політичних наукових дисциплін, за допомогою яких цей процес здійснюється. Пропоновані авторські визначення змісту поняття «політична аналітика» передбачають перше, процесуально-інструментальне трактування (це сучасна цілісна експертно-аналітична система методів і процедур здійснення циклічного, замкнутого процесу формулювання та аналізу політичної проблеми, політичного прогнозування, політичного консультування та імплементації політичних рішень, яка в процесі диференціації та інтеграції міждисциплінарного знання була первісно сформована політичним аналітиком і політичним експертом у політичному аналізі) та, відповідно, друге визначення цього феномену (це теоретико-прикладна, цілісна система політичного наукового знання процесу підготовки, прийняття та реалізації політичних

рішень). Основними структурними елементами (підсистемами), що формують сучасний зміст політичної аналітики як поняття, є відносно самостійні, зі власним методологічним статусом, теоретико-прикладні політичні наукові дисципліни (політичний аналіз, політичне прогнозування, політичне консультування, теорія прийняття політичних рішень), а базовим системоутворюючим елементом – політичний аналіз, який забезпечує відповідну назву і системну цілісність у процесі функціонування.

4. Гостра потреба використання системного аналізу в політичній науці зумовлена, з одного боку, складністю, різноманітністю, багатоваріантністю самої політики, а з другого – тим, що системний аналіз є однією зі найвдаліших і найважливіших спроб розробити й реалізувати методологію, пристосовану для розв'язання проблем системного характеру, які дедалі частіше постають у сучасній теорії та управлінській практиці. Політичний аналіз як базовий інструмент системного дослідження політичних проблем у жодному разі не скасовує ролі системного аналізу у дослідженні управлінського процесу. Навпаки, факт їх сумісного довготривалого функціонування лише наочно підтверджує доведену в дисертації закономірність – системна цілісність рівнів політичного знання та рівнів аналізу політичних проблем є результатом та умовою реального функціонування сучасної політичної аналітики, реалізації її природної системної сутності. Головна мета системного аналізу завжди полягала у визнанні взаємозв'язків і взаємозалежності елементів, підсистем і всієї політичної системи зі зовнішнім середовищем, суспільством загалом, що дозволяє розглядати взаємозв'язки в системі державного управління і між системою та суспільством як єдине ціле, зосередити увагу на розробленні, передусім, стратегічного управління, що визначає загальні цілі та способи поведінки осіб, які приймають політичні рішення. Натомість центральною ідеєю ситуативного підходу є аналіз конкретного набору обставин, які позитивно або негативно впливають на управлінський процес у конкретний час.

5. Наприкінці 60-х і на початку 70-х рр. XX ст. означена проблема (аналіз конкретної політичної ситуації) і стала метою політичного аналізу – своєрідного логічного продовження й розвитку системного аналізу політики. Охопивши те спільне, що притаманне методології системного підходу, сучасний політичний аналіз як самостійний спеціалізований інструмент системного дослідження публічних політичних проблем має і власні специфічні особливості: посилена увага до політичних аспектів процесу прийняття державних рішень і до політичного процесу в цілому; ширше розуміння проблем прийняття політичних рішень і політичного процесу; творчий підхід до процесу прийняття рішень і пошук нових альтернатив для вибору лінії поведінки в комбінації із заохоченням новаторського мислення; значна увага до прихованих процесів, наголос на якісних моделях і методах; систематичне залучення розвиненої інтуїції в процесі політичного аналізу, розвиток інструментів якісного оцінювання, а також створення значних якісних моделей складних проблем разом зі соціологічними й іншими спеціальностями; здатність використовувати довготривалі передбачення, припущення про можливі в майбутньому стани тих чи інших систем; більша рухливість і

гнучкість зі збереженням систематичності, скерованість на аналіз саме політичних проблем; головною метою політичного аналізу є здатність удосконалення процесу прийняття рішень і політичного процесу шляхом пильнішого розгляду широкого набору альтернатив, розширення контексту аналізу й використання більш систематизованого інструментарію.

6. Політичний аналіз – це не лише прикладний тип наукового дослідження політики, але й багаторівнева теоретико-прикладна наукова дисципліна, яка має принаймні три системно залежні й взаємозумовлені рівні: фундаментальний, інструментально-емпіричний і практично-прикладний, котрі є, з одного боку, відносно самостійними типами політичного аналізу, а з іншого – у сукупності становлять цілісну систему продукування політологічного знання, певну самостійність, стійкість і здатність до розвитку на власній основі. Саме за такого підходу до визначення сутності цього феномену і його практичний рівень, тобто прикладний політичний аналіз, може претендувати на статус наукової політичної дисципліни, яка має не лише свій предмет дослідження – підготовку, прийняття і реалізацію політичних рішень, але й власну методологічну основу – цілісну експертно-аналітичну систему методів та процедур забезпечення цього процесу. Ціннісно-світоглядне ядро сучасної політичної науки (як і емпіричне знання) є фундаментальним її параметром, необхідним для побудови теорії, а тому є підстави для перегляду традиційної концепції дворівневої структури політологічного знання, яка фіксує лише емпіричний і теоретичний рівні. У структурі наукового політологічного знання сьогодні наявні три основні рівні знання – емпіричний, теоретичний і метатеоретичний, які мають не лише відносну самостійність, а й внутрішній взаємозв'язок у процесі функціонування і розвитку наукового знання як цілого, що забезпечує політична філософія.

7. Базовим критерієм розмежування предметної сутності політичного аналізу й аналізу політики як політичних, теоретико-прикладних наукових дисциплін є природа використовуваних ними методів і процедур, вияв діалектичної єдності загального й особливого в експертно-аналітичному процесі підготовки, прийняття і реалізації науково обґрунтованих політичних рішень. Це саме той випадок у процесі дослідження політичних проблем, коли аналіз, підготовлений політичними аналітиками за допомогою переважно суворо формалізованих методів і процедур, може превалювати на фазі формулювання й аналізу політичної проблеми, а синтез, здійснений політичними експертами за допомогою переважно експертних методів та процедур, – на фазі прогнозування й вироблення оптимальних його варіантів вирішення як вияв відносно самостійних способів аналізу й видів професійної аналітичної діяльності. Сутність політичного аналізу й аналізу політики як політичних наукових дисциплін визначається не стільки жорстко окресленими межами предмету їх дослідження, скільки часом і природою проблеми, яку вони досліджують. Ключовою для обох дисциплін проблемою є експертно-аналітичний процес підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень, що «розмиває» їхні межі, робить предмет дослідження аналізу політики лише відносно самостійним у межах предметної сутності політичного аналізу. У

цьому виявляється, з одного боку, особливе – відносна самостійність аналізу політики стосовно політичного аналізу й навпаки, а з іншого – загальне, тобто їхня процедурно-функціональна цілісна єдність як системи певних методів і процедур професійної діяльності політичних аналітиків і політичних експертів, що зумовлене циклічним характером і загальною стратегічною метою самого експертно-аналітичного процесу – забезпеченням наукової основи підготовки, прийняття й реалізації політичних рішень.

8. Основними суб'єктами політичної аналітики є політичний аналітик і політичний експерт. Процедурно-функціональну роль останнього в пізнавальному процесі реально здійснює творчий тандем – особа, яка приймає рішення, і незалежний професійний експерт. Адекватне визначення сутності та специфічних особливостей професійної діяльності політичного експерта можливе лише в тому разі, якщо враховувати ту процедурно-функціональну роль, яку він реально виконує у системі суспільного розділу праці з політичним аналітиком, що допускає диференціацію осіб, які приймають участь в аналітичному процесі за критерієм наявності або відсутності в них того чи іншого специфічного набору знань, умінь та навичок, сформованих під дією суворо визначених методів і процедур дослідження. Це відбувається, насамперед, тому, що одні методи і процедури – кількісні – найефективніші у процесі дослідження завдань рутинного характеру, а тому тісніше пов'язані з суто аналітичною процедурною діяльністю, яку виконує політичний аналітик; а інші – якісні – з п діяльністю, яка синтезує, тобто, професійною роботою політичного експерта, що найефективніше діє за умов невизначеності, наростання динамічності політичної ситуації. У реальному експертно-аналітичному процесі з підготовки, прийняття та реалізації науково обгрунтованих політичних рішень таке явне розмежування процедурних функцій його основних суб'єктів закономірно призводить не лише до суворої спеціалізації вказаних видів аналітичної професійної діяльності, але й до неминучого привалювання: кількісних методів і процедур аналізу – у професійній діяльності політичних аналітиків та якісних методів і процедур дослідження – у політичних експертів. Політичний аналітик, що використовує переважно кількісні методи і процедури аналізу уособлює «науку», а політичний експерт з переважно якісними – «мистецтво» політичного аналізу. Ця обставина і забезпечує не лише одночасне функціонування політичного аналізу і як науки, і як мистецтва підготовки політичних рішень, але й реалізацію аналітиком і експертом своїх специфічних професійних функцій як самодостатніх суб'єктів політичної аналітики. Базовим критерієм розмежування особливостей професійної діяльності політичного аналітика і політичного експерта та ідентифікації їх як самодостатніх суб'єктів політичної аналітики є не лише мета дослідження, але й природа методів і процедур, які вони використовують у пізнавальному процесі для її досягнення.

Вказана закономірність згодом проявилась не лише у загальному – виникненні політичного аналізу, але й особливому – інституціоналізації на межі ХХ–ХХІ ст. порівняно самостійної у межах предметного поля політичного аналізу галузі політичного наукового знання – «аналіз політики», а, отже,

формуванні на основі якісних способів і процедур дослідження – нового різновиду аналітичної професії – політичного експерта. При цьому політичний експерт як і політичний аналітик став самодостатнім суб'єктом аналітичного процесу, оскільки у своїй професійній діяльності спирається переважно на профільні, вироблені в процесі аналізу політики експертні методи й процедури дослідження. Особливо при прогнозуванні, розробленні оптимальних варіантів політичних рішень експертні методи і процедури не лише інноваційніші й оперативніші, але й результативніші з огляду на об'єктивні процедурно-функціональні умови їх застосування. Якщо кількісними методами в аналітичному процесі користується лише один їхній носій – політичний аналітик, то безпосередньо експертними методами й процедурами – відразу два суб'єкти експертної діяльності (особи, що приймають рішення, і незалежні професійні експерти). Як правило, у процесі спільної професійної діяльності експертів-керівників і незалежних професійних експертів виявляється креативний експертний тандем й особлива творча атмосфера осмислення складних, малодосліджених проблем і застарілих стереотипів їх сприйняття.

Знання політики передбачає наявність двох різних видів знань – аналітичного й експертного, які окремо не існують й однаково беруть участь у будь-якій діяльності, у тому числі й політичній. Політичний аналітик, спираючись переважно на кількісні методи й процедури дослідження, продукує аналітичний вид політологічного знання – необхідне, але недостатнє підґрунтя для ціннісного аналізу процесу підготовки, прийняття і реалізації політичних рішень. Лише експертне знання і його носій – політичний експерт – реалізує досвід поєднання загального і особливого. Якщо політичний аналітик формує вихідне позитивне знання для здійснення самого наукового процесу, то політичний експерт узагальнює це знання й формує на його основі особливе – легитимну думку, той потрібний ресурс, який має загальні мобілізаційні можливості. Політичний експерт більшою мірою, ніж політичний аналітик, інформований, яке знання краще цінується, сприймається, як його треба подати особі, що приймає рішення, та суспільству загалом. Цінність експертного знання в аналітичному процесі полягає у можливості контролювати процес пізнання і встановлювати межі та форми практичного застосування знань, відмовлятися в процесі експертної оцінки від знання, яке не піддається інструменталізації, не може стати ні ресурсом, ні капіталом, а, отже, і не повинно бути предметом обговорення для учасників наукового процесу підготовки, прийняття і реалізації політичних рішень.

9. Традиція стверджувати несумісність кількісних і якісних методів та процедур дослідження, що існує в політичній науці, як і визнання абсолютної пріоритетності кожного з них у науковому процесі дослідження політики є методологічно невиправданою. Кількісні та якісні методи й процедури дослідження не є цілком протилежними, навпаки – мають взаємодоповнюватись. Лише їхня раціональна цілісність може закласти підвалини якісного експертно-аналітичного процесу. У процедурно-функціональному аспекті це проявляється, насамперед, у продукуванні за їхньої допомоги аналітичного й експертного знання. Ці два різні види політологічного

знання, як і способи їх продукування, окремо не існують, а тому однаково застосовуються у професійній діяльності політичного аналітика й політичного експерта як обов'язкові компоненти, необхідні для підготовки, прийняття і реалізації науково обґрунтованих політичних рішень. Головним недоліком використання в політичній аналітиці лише кількісних або лише якісних методів і процедур дослідження є невиправдане наділення їх властивостями виробляти цілісне політологічне знання. Користуючись вибраними методами і процедурами дослідження можна отримати лише один із його необхідних компонентів. Ці способи і процедури аналізу політичних проблем дають можливість отримати і два різні види політологічного знання: аналітичне (від кількісних методів і процедур дослідження) і експертне (від якісних). Такі види знання як і методи, за допомогою яких їх продукують, не є ні тотожними, ні взаємозамінними, а взаємозумовленими у пізнавальному процесі. Через нерозривну процедурно-функціональну єдність їх неможливо відокремити, а тому вони однаково необхідні в науковому процесі підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень. Ані перший, ані другий вид не є окремо політично релевантним науковим знанням. Таким воно стає тоді, коли поєднує аналітичні й експертні складники як цілісне політологічне знання, похідне системи кількісних та якісних методів і процедур політичного аналізу.

10. На відміну від західноєвропейських країн, і тим паче США, процес інституціоналізації політичного аналізу як наукової й навчальної дисципліни і базового системоутворюючого елемента політичної аналітики, збігся в пострадянському, зокрема й українському суспільстві зі загальним початком інституціоналізації політичної науки в 90-ті рр. ХХ ст. й здійснювався паралельно, у міру формування понятійного апарату і методології всієї системи політологічного знання. Об'єктивною причиною такої ситуації стала відсутність національної (державоцентричної) частини теоретичної основи політичної науки пострадянського суспільства, що не тільки в нашому, але й у будь-якому конкретному суспільстві є визначальною у становленні профільної прикладної науки. І хоча вже наприкінці ХХ ст. в Україні було вжито низку необхідних заходів, спрямованих на створення відповідної інституційної бази наукового процесу підготовки, прийняття і реалізації політичних рішень, політична аналітика в системі державного управління та місцевого самоврядування і досі представлена тільки окремими фрагментами, а не затребуваною цілісною експертно-аналітичною системою методів і процедур дослідження політичних проблем та цілісною системою політичних наукових дисциплін. Тут реально функціонують, як правило, поодинокі, переважно такі, традиційні ще для радянського суспільства політичні наукові дисципліни, як політичне прогнозування, а також поодинокі, переважно якісні методи і процедури дослідження політичних проблем, що залучаються до цього процесу політичними аналітиками і політичними експертами виключно довільно, без врахування їхньої істинної природи і конкретної процедурно-функціональної ролі в експертно-аналітичному процесі з підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень. Незавершеність інституціоналізації в Україні першооснови політичної аналітики – політичного аналізу – обмежує експертно-аналітичні

процеси у потрібних методах вирішення політичних проблем, порушує алгоритм її здійснення, а також органічний взаємозв'язок і взаємозумовленість усіх складових її структурних елементів у цілісну систему політичних наукових дисциплін у процесі реального функціонування.

Основними проблемами, що блокують інституціоналізацію політичного аналізу як політичної наукової й навчальної дисципліни, є:

- низький рівень розробленості теоретико-методологічних засад політичного аналізу;
- брак організаційно оформлених структур і асоціацій політичних аналітиків і політичних експертів, створених за науково-галузевим принципом;
- відсутність налагоджених комунікативних зв'язків політичних аналітиків і експертів з вітчизняними й зарубіжними колегами експертно-аналітичного цеху та інше.

Невирішені проблеми свідчать про незавершеність процесу інституціоналізації політичного аналізу як наукової та навчальної дисципліни в українському суспільстві, фрагментованість реального функціонування політичної аналітики загалом. Незавершеним є і процес інтеграції цього виду соціально-професійної діяльності у структуру економічних відносин із відповідними логічними наслідками: нормативно незафіксований статус, низький рівень затребуваності політичних аналітиків і експертів та продуктів їхньої праці, збереження хибної практики прийняття політичних рішень.

У зв'язку із цим, пропонуються такі організаційні заходи, спрямовані на подальший розвиток політичної аналітики в Україні:

1) відновити у структурі Адміністрації Президента України діяльність, скасованого у 2009 р., Головного управління політичного аналізу;

2) рекомендувати Верховній Раді України розробити й прийняти необхідні законопроекти, які б закріплювали нормативно-правовий статус політичного аналітика й політичного експерта як представників окремих наукових професій та основних суб'єктів сучасної політичної аналітики;

3) рекомендувати Кабінету Міністрів України розробити низку законопроектів, спрямованих на впорядкування інституційного дизайну державних і незалежних експертно-аналітичних структур і механізму їх фінансування й координації у процесі сумісної діяльності зі підготовки, прийняття і реалізації науково обґрунтованих політичних рішень в Україні;

4) на рівні окремої державної програми розробити механізм створення у провідних вищих навчальних закладах України: факультетів політичних наук з спеціалізованими кафедрами для підготовки й перепідготовки фахівців із політичної аналітики; науково-дослідницьких осередків – центрів, лабораторій при кафедрах факультетів для реалізації спільно зі студентами практично-політичних українських досліджень та міжнародних проєктів; академічних та науково-прикладних спеціалізованих періодичних видань; постійних міжнародних зв'язків із профільними закордонними навчальними та науково-дослідницькими закладами з метою підготовки та реалізації спільних навчальних та науково-прикладних програм; необхідних нормативно-правових умов можливості кадрового обміну викладацьким складом із метою

запозичення досвіду з підготовки фахівців, а також цільового залучення до професійної підготовки політичних аналітиків випускників профільних західних вищих навчальних закладів, які готові до реалізації вказаних програм та нострифікації своїх дипломів в Україні; професійних співтовариств політичних аналітиків, політичних експертів і відповідних етичних кодексів державних й незалежних експертно-аналітичних структур.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

1. Рубанов В. В. Теорія та методологія політичної аналітики : монографія [Текст] / В. В. Рубанов. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – 236 с.

Статті в наукових фахових виданнях:

2. Рубанов В. Проблеми інституціоналізації політичного аналізу у пострадянському суспільстві [Текст] / В. Рубанов // Політичний менеджмент. Наук. журнал / голов. ред. Ю. Ж. Шайгородський. – 2007. – Спеціальний випуск. – С. 241–254.

3. Рубанов В. В. Політична аналітика як цілісна система теоретико-прикладного наукового знання [Текст] / В. В. Рубанов // Вісн. Харк. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Серія : Питання політології. – 2008. – № 796. – С. 14–20.

4. Рубанов В. Методологічна сутність політичної аналітики [Текст] / В. Рубанов // Політичний менеджмент. Наук. журнал / голов. ред. Ю. Ж. Шайгородський. – 2008. – № 3(30). – С. 29–42.

5. Рубанов В. В. Політичний аналіз і аналіз політики: основні підходи та критерії демаркації понять у сучасному політичному дискурсі [Текст] / В. В. Рубанов // Гілея: науковий вісник : зб. наук. праць / голов. ред. В. М. Вашкевич. – К. : ВІР УАН, 2009. – Вип. 29. – С. 389–393.

6. Рубанов В. Політичний аналіз і аналіз політики: загальне й особливе [Текст] / В. Рубанов // Політичний менеджмент. Наук. журнал / голов. ред. Ю. Ж. Шайгородський. – 2009. – № 6 (39). – С. 36–47.

7. Рубанов В. В. Політичний аналітик і політичний експерт: методологічні засади функціонально-рольових особливостей професійної діяльності [Текст] / В. В. Рубанов // Вісн. Харк. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Серія : Питання політології. – 2009. – № 861. – С. 28–34.

8. Рубанов В. В. Ціннісні засади політичного аналізу [Текст] / В. В. Рубанов // Вісн. Харк. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Серія : Питання політології. – 2010. – № 885. – С. 6–11.

9. Рубанов В. Системна сутність політичного аналізу [Текст] / В. Рубанов // Політичний менеджмент. Наук. журнал / голов. ред. Ю. Ж. Шайгородський. – 2010. – № 4(43). – С. 42–52.

10. Рубанов В. В. Політичний аналіз як інструмент системного дослідження публічних політичних проблем [Текст] / В. В. Рубанов // Вісн. Харк. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Серія : Питання політології. – 2010. – № 912. – С. 14–18.

11. Рубанов В. В. Основні суб'єкти політичної аналітики і види знань [Текст] / В. В. Рубанов // Вісн. Харк. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Серія : Питання політології. – 2011. – № 949. – С. 16–20.

12. Рубанов В. Взаємообумовленість кількісних і якісних методів і процедур політичної аналітики [Текст] / В. Рубанов // Політичний менеджмент. Наук. журнал / голов. ред. Ю. Ж. Шайгородський. – 2011. – № 3 (48). – С. 52–60.

13. Рубанов В. Політична аналітика: генезис і еволюція змісту поняття [Текст] / В. Рубанов // Політичний менеджмент. Наук. журнал / голов. ред. Ю. Ж. Шайгородський. – 2011. – № 5 (50). – С. 43–50.

14. Рубанов В. В. Політичний аналіз як базовий системотворчий елемент політичної аналітики [Текст] / В. В. Рубанов // Гілея: науковий вісник : зб. наук. Праць / голов. ред. В. М. Вашкевич. – К. : ВІР УАН, 2011. – Вип. 54. – С. 579–581.

15. Рубанов В. В. Проблеми концептуалізації поняття «механізм» в політичній аналітиці [Текст] / В. В. Рубанов // Вісн. Харк. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Серія : Питання політології. – 2011. – № 984. – С. 6–10.

16. Рубанов В. В. «Політична аналітика»: досвід та перспективи концептуалізації поняття [Текст] / В. В. Рубанов // Гілея: науковий вісник : зб. наук. праць / голов. ред. В. М. Вашкевич. – К. : ВІР УАН, 2012. – Вип. 57. – С. 581–583.

17. Рубанов В. В. Про співвідношення предметних меж політичного аналізу і аналізу політики як політико-управлінських наукових дисциплін [Текст] / В. В. Рубанов // Політичний менеджмент. Наук. журнал / голов. ред. Ю. Ж. Шайгородський. – 2012. – № 1–2(52–53). – С. 28–34.

18. Рубанов В. Політична аналітика в Україні: стан та перспективи дослідження [Текст] / В. Рубанов // Політичний менеджмент. Наук. журнал / голов. ред. Ю. Ж. Шайгородський. – 2012. – № 3 (54). – С. 11–22.

19. Рубанов В. В. Інституціоналізація – базове поняття характеристики процесу становлення і розвитку політичної аналітики в Україні [Текст] / В. В. Рубанов // Вісн. Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого. Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія / редкол. : А. П. Гетьман та ін. – Х. : Право, 2012. – № 4 (14). – С. 165–170.

20. Рубанов В. В. Основні підходи та проблеми визначення теоретико-методологічних засад політичного аналізу [Текст] / В. В. Рубанов // Вісн. Харк. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Серія : Питання політології. – 2012. – № 1007. – С. 6–9.

21. Рубанов В. В. Вплив неурядових експертно-аналітичних центрів на процес прийняття політичних рішень в Україні [Текст] / В. В. Рубанов // Вісн. Харк. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Серія : Питання політології. – 2012. – № 1031. – С. 15–24.

22. Рубанов В. В. Системна цілісність рівнів політичного знання та рівнів аналізу політичних проблем [Текст] / В. В. Рубанов // Вісн. Харк. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Серія : Питання політології. – 2012. – № 1013. – С. 11–20.

23. Рубанов В. Політичний аналіз як базовий інструмент системного дослідження політики [Текст] / В. Рубанов // Політичний менеджмент. Наук. журнал / голов. ред. Ю. Ж. Шайгородський. – 2012. – № 4–5 (55–56). – С. 23–33.

Статті в зарубіжних наукових фахових виданнях:

24. Рубанов В. В. Политический анализ как наука и искусство [Текст] / В. В. Рубанов // Austrian Journal of Humanities and Social Sciences. – January-February, 2014. – № 1. – Pp. 263–270.

25. Rubanov, V.V. The Kharkiv University Faculty Members' Contribution to Framing up Theory and Methodology of Political Analytics [Text] / V. V. Rubanov // Eastern European Scientific Journal (Gesellschaftswissenschaften): Dusseldorf (Germany) : Auris Verlag. – 2014. – № 4. – Pp. 145–153.

26. Рубанов В. В. Политический эксперт: теоретическая сущность и методологические особенности профессиональной деятельности [Текст] / В. В. Рубанов // Austrian Journal of Humanities and Social Sciences. – July-August, 2014. – № 7–8. – Pp. 170–174.

27. Rubanov V.V. Political expert as a self-sufficient party of political analytics [Text] / V. V. Rubanov // European science review. – July-August, 2014. – № 7–8. – Pp. 81–88.

Науково-методичні навчальні комплекси та тези наукових доповідей:

28. Рубанов В. В. Методологія політичної аналітики : комплекс навчально-методичних матеріалів із навчального курсу для студентів спеціальності «Політологія» [Текст] / В. В. Рубанов. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2008. – 28 с.

29. Рубанов В. В. Політичний аналіз : комплекс навчально-методичних матеріалів із навчального курсу для студентів спеціальності «Політологія» [Текст] / В. В. Рубанов. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2008. – 40 с.

30. Рубанов В. В. Державне управління та місцеве самоврядування : комплекс навчально-методичних матеріалів із навчального курсу для студентів спеціальності «Політологія» [Текст] / В. В. Рубанов. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2008. – 28 с.

31. Рубанов В. В. Політичний аналітик і політична еліта: проблема рольових функцій у підготовці та прийнятті політичних рішень [Текст] / В. В. Рубанов // Державне управління та місцеве самоврядування : VII Міжнар. наук. конгрес, 29–30 березня 2007 р. : тези доп. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2007. – С. 14–16.

32. Рубанов В. В. Критерії демаркації професійних функцій політичного аналітика і політичного експерта в процесі підготовки, прийняття та реалізації публічних політичних рішень і програм [Текст] / В. В. Рубанов // Державне управління та місцеве самоврядування : XI Міжнар. наук. конгрес, 24 березня 2011 р. : тези доп. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2011. – С. 127–129.

33. Рубанов В. В. Політична аналітика: синтез філософського і наукового знання [Текст] / В. В. Рубанов // Динаміка політичного режиму в Україні

(прогнозний аспект): аналіт. доп. / за заг. ред. О. А. Фісуна; Регіон. філіал НІСД у м. Харкові. – Х. : Золоті сторінки, 2011. – С. 108–110.

34. Рубанов В. В. Типи політичного аналізу: специфіка та критерії демаркації [Текст] / В. В. Рубанов // Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук : матеріали Всеукраїнської наукової конференції (м. Дніпропетровськ, 17 грудня 2011 р.) : у 2-х частинах. – Д. : ТОВ «Інновація». – 2011. – Ч. 1. – С. 3–4.

35. Рубанов В. В. Аналіз політики як інструмент наукового контролю процесу державного управління [Текст] / В. В. Рубанов, В. Г. Бульба // Державне управління та місцеве самоврядування : XII Міжнар. наук. конгрес, 29 березня 2012 р. : тези доп. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2012. – С. 318–319.

36. Рубанов В. В. Проблеми визначення методологічної сутності політичного аналізу [Текст] / В. В. Рубанов // Придніпровські соціально-гуманітарні читання : матеріали Запорізької сесії I Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 11 квітня 2012 р.) : у 4-х ч. – Д. : ТОВ «Інновація». – 2012. – Ч. 3. – С. 40–41.

37. Рубанов В. В. Аналіз політики – відносно самостійна підгалузь політичного аналізу [Текст] / В. В. Рубанов // Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету-2012», 18–19 квітня 2012 р. : [матеріали доповідей та виступів] / редкол.: А.Є. Конверський [та ін.]. – Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. – Ч. 8. – С. 103–104.

38. Рубанов В. В. Політична аналітика як засіб легітимації гуманітарної політики України [Текст] / В. В. Рубанов // Управління розвитком гуманітарної сфери в Україні : матеріали науково-практичної конференції (м. Харків, 25 квітня 2012 р.) / за ред. В. Г. Бульби, А. В. Мелякова. – Х. : Вид-во ДокНаукДержУпр, 2012. – С. 105–107.

39. Рубанов В. В. Емпіричні індикатори інституціоналізації політичної аналітики в Україні [Текст] / В. В. Рубанов // Досягнення соціально-гуманітарних наук в сучасній Україні : матеріали Другої всеукраїнської наукової конференції (м. Дніпропетровськ, 28 квітня 2012 р.) : у 3-х ч. – Д. : ТОВ «Інновація». – 2012. – ч. 2. – С. 3–5.

40. Рубанов В. В. Інструментальні можливості та обмеження політичного аналізу партійних систем [Текст] / В. В. Рубанов // Партійна система України після парламентських виборів – 2012 : аналіт. доп. / за заг. ред. О. А. Фісуна; Регіон. філіал НІСД у м. Харкові. – Х. : Золоті сторінки, 2012. – С. 110–113.

41. Рубанов В. В. Актуальність демаркації «політичного аналізу» і «аналізу політики» як наукових понять та відносно самостійних засобів формування публічної політики [Текст] / В. В. Рубанов // Публічне управління XXI ст.: форсайтинг успіху: зб. тез. XVI Міжн. наук. конгресу, 21 квітня 2016 р. – Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ, «Магістр», 2016. – С. 118–120.

АНОТАЦІЇ

Рубанов В. В. Теоретико-методологічні засади політичної аналітики.

– Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.01. — теорія та історія політичної науки. — Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. — Київ, 2016.

На захист винесено результати дослідження теоретико-методологічних засад політичної аналітики як суспільно-політичного явища та наукового поняття. Реконструйовано процес генези й концептуальну логіку формування структурних складників змісту поняття «політична аналітика»: політичного аналізу, політичного прогнозування, політичного консультування і теорії прийняття політичних рішень. Вперше в політичній науці висунуто й системно обґрунтовано роль політичного аналізу у формуванні політичної аналітики як цілісної системи політичних наукових дисциплін та цілісної експертно-аналітичної системи методів і процедур підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень. По-новому розв'язано актуальні наукові та практично-політичні проблеми сутності та співвідношення предметних меж політичного аналізу й аналізу політики як політичних наукових дисциплін, базових критеріїв демаркації професійних функцій політичного аналітика та політичного експерта як основних самодостатніх суб'єктів політичної аналітики. Охарактеризовано стан, проблеми та перспективи інституціоналізації політичної аналітики як цілісної експертно-аналітичної системи методів і процедур аналізу політичних проблем та цілісної системи політичних наукових дисциплін у сучасній Україні.

Ключові слова: політична аналітика, політичний аналіз, аналіз політики, теорія політики, методи і процедури аналізу політичних проблем, політичне прогнозування, політичне консультування, теорія прийняття політичних рішень, політичний аналітик, політичний експерт, інституціоналізація політичної науки.

Rubanov V. V. Theoretical and Methodological Principles of Political Analytics. — A manuscript.

Thesis for Doctoral degree in Political Science, speciality 23.00.01 – Theory and History of Political Science. — The Dragomanov National Pedagogical University. — Kyiv, 2016.

The results of investigation of theory and methodology of political analytics as a modern phenomenon and a scientific concept are submitted for defense. They embrace the process of genesis and conceptual logic of forming structural components of the content of “political analytics” concept: political analysis, political prognostication, political counseling, decision-making theory. For the first time in political science the role of political analysis for the forming of political analytics as an integral system of scientific knowledge, expertise and analytical methods and procedures of preparation, making and implementation of political decisions are adduced and systematically proved. A new approach has been applied to solving

topical scientific and practical political problems of essence and correlation of objects scopes of political analysis and analysis of politics as subjects of political sciences as well as basic criteria for the demarcation of professional functions of a political analyst and a political expert as the main figures in political analytics. Condition, problems and perspectives of institutionalization of political analytics as an integral experts and analytics system of methods and procedures of analysis problems and subjects of political sciences in Ukraine are described.

Keywords: political analytics, political analysis, analysis of politics, theory of politics, methods and procedures of political problems' analysis, political prognostication, political counseling, political decision-making process, political analyst, political expert, institutionalization of political science.

Рубанов В. В. Теоретико-методологические основы политической аналитики. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора политических наук по специальности 23.00.01 – теория и история политической науки. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. — Киев, 2016.

На защиту выносятся результаты исследования теоретико-методологических основ политической аналитики как современного общественно-политического явления и научного понятия. В диссертационной работе реконструирован процесс генезиса и концептуальная логика формирования структурных элементов содержания понятия «политическая аналитика»: политического анализа, политического прогнозирования, политического консультирования и теории принятия политических решений. Выявлена закономерность взаимосвязи и взаимообусловленности генезиса и эволюции основных структурных элементов политической аналитики как явления и понятия: возникновение политического анализа обусловило формирование политического прогноза, что, в свою очередь, дало мощный толчок активному процессу формирования политического консультирования и теории принятия политических решений, профессиональные основы которых были заложены уже в античный период развития общества.

Подчеркивается ключевое значение системного анализа в формировании природной сущности политического анализа как политической научной дисциплины. Опираясь на выводы Й. Дрора и А. Вилдавски о роли системного анализа в исследовании политических проблем, обоснованы сущность и специфические особенности политического анализа как базового инструмента системного исследования политики, его инструментальные возможности в экспертно-аналитическом процессе подготовки, принятия и реализации политических решений. Соответственно, политический анализ характеризуется в работе не только как сугубо прикладной тип научного исследования, как это принято в большинстве случаев считать, а как многоуровневая теоретико-прикладная научная дисциплина, которая содержит в себе, как минимум, три системно взаимосвязанные и взаимообусловленные уровня: теоретический, инструментально-эмпирический и практически-прикладной. Доказывается, что

с одной стороны, они являются относительно самостоятельными типами политического анализа, а с другой – в совокупности представляют собой целостную систему продуцирования политологического знания, относительную самостоятельность, стойкость и способность к развитию на собственной основе.

В диссертации впервые в отечественной и зарубежной политической науке выдвинуто и системно обосновано роль политического анализа в формировании политической аналитики как целостной экспертно-аналитической системы методов и процедур анализа политических проблем и целостной системы политических научных дисциплин, которые используются в научном процессе подготовки, принятия и реализации политических решений. В данном контексте решены также актуальные научные и практически-прикладные проблемы: сущности и соотношения предметных границ политического анализа и анализа политики как политических научных дисциплин, базовые критерии демаркации профессиональных функций политического аналитика и политического эксперта как основных самостоятельных субъектов политической аналитики. В частности, делается вывод о том, что закономерность обусловленности экспертно-аналитического процесса природой методов и процедур, которые используются в нем, со временем проявилась не только в формировании политической научной дисциплины – политического анализа, но и институционализации на рубеже XX–XXI столетия относительно самостоятельной в границах предметного поля политического анализа отрасли политического научного знания – «Анализ политики» и, соответственно, рекрутирование на основе качественных методов и процедур исследования политических проблем новой разновидности аналитической профессии – политического эксперта.

В заключительной части работы обосновывается тезис о том, что политическая аналитика в системе государственного управления и местного самоуправления Украины до сих пор реально функционирует не как целостная экспертно-аналитическая система методов и процедур анализа политических проблем и целостная система политических научных дисциплин, а всего лишь как отдельные их фрагменты. Основной причиной такого положения дел является незавершенность институционализации в Украине первоосновы политической аналитики – политического анализа, который не только обеспечивает экспертно-аналитический процесс необходимыми методами и процедурами решения политических проблем и задает алгоритм его осуществления, но и обуславливает органическую связь и взаимообусловленность всех ее структурных элементов в процессе реального функционирования.

Ключевые слова: политическая аналитика, политический анализ, анализ политики, теория политики, методы и процедуры анализа политических проблем, политическое прогнозирование, политическое консультирование, теория принятия политических решений, политический аналитик, политический эксперт, институционализация политической науки.